

G. De Bock, Overheen Jeugd en Recht. Een bijdrage tot het uitvinden van een nieuw jeugdrecht, Antwerpen-Arnhem, Kluwer rechtswetenschappen - Gouda Quint, Interuniversitaire Reeks Criminologie en Strafwetenschappen nr. 6, XVIII + 146 p.

Het is ondertussen twee jaar geleden dat 'Overheen Jeugd en Recht' is verschenen. Geschreven door een van de meest gezagvolle figuren uit ons jeugdbeschermingswereldje, werd het boek druk gelezen en gecommentarieerd. Het bevat een boodschap die zowel praktijk als wetenschap aanspreekt, het richt zich niet alleen tot de traditionele, maar ook tot de alternatieve wereld van jongerenopvang.

Na een eerste bespreking in Panopticon (1982, 480) door F. Lox, vond de deelredactie het belangrijk om het boek opnieuw te laten commentariëren, maar nu vanuit drie totaal verschillende hoeken: een jeugdmagistraat die er praktisch-juridische, maar ook jeugdbeleidsvragen over stelt, een jeugdwerker uit de sector die vernieuwingen beoogt inzake jeugdwerking en een hoogleraar die er theoretische bedenkingen bij heeft.

De verwachtingen die deze commentatoren in het boek stellen zijn erg verschillend, en de aandachtspunten in de commentaar dan ook. Wij hebben gepoogd dat verschil te typeren door in ondertitel de vraag te stellen die elke commentator oproept in zijn bijdrage.

Duidelijk blijkt dan hoe veelzijdig 'Overheen Jeugd en Recht' wel is, hoezeer diverse sectoren erdoor worden aangesproken. Maar tevens wordt de grote verscheidenheid aangetoond in het denken over jeugd, jeugdbeleid en jeugdropvang, en in de verwachtingen die men daarover heeft.

J. Vanden Bussche, jeugdrechter: de vraag of we wel Overheen Jeugd en Recht moeten.

Het valt moeilijk te verhelen dat bij een jeugdrechter, die uiteindelijk toch in de eerste plaats een practicus blijft, nogal eens een gevoel van onbehagen, ja van wrevel opkomt, wanneer hij geconfronteerd wordt met een nieuw 'reformatorisch' werk, eerder 'renoverend' zegt de schrijfster, waarvan hij vermoedt dat het, naar de titel te horen, behoort tot de in ons land bekende reeks van de 'Voorbij ...' en 'Uitgeleide aan...' en nu dus 'erop en erover ...'.

Maar het boek is geschreven door Prof. G. De Bock. Zij is een begrip in onze wereld van criminologische auteurs: zo'n boek lees je dan ook.

Je weet bij voorbaat dat je op een exhaustieve manier zult kennis maken met de huidige stand van zaken en dat je op haar oordeel en synthetisch inzicht kunt voortgaan.

Naar aanleiding van een bijdrage voor de Kortrijkse studiedagen over rechten en plichten van minderjarigen is de auteur verder gegaan en heeft ze op een meer uitgedragen wijze gezocht naar een (nieuw of minstens vernieuwend) jeugdrecht. In haar boek behoudt ze in feite gedeeltelijk de indeling van de wet van 1965.

Zo heeft ze het nogal wat over Burgerlijk recht (gecentreerd rond het begrip

handelingsbekwaamheid, in het kader van het balansevenwicht rond ouderlijk gezag, echtscheidingsproblematiek, rechtspositie van de minderjarige enz...). De hele problematiek rond de beschermingsmaatregelen (sociale, gerechtelijke enz...) komt vervolgens eveneens aan bod. In hoofdstuk vier worden dan de grote lijnen getrokken waarlangs de auteur meent dat mettertijd dat vernieuwend jeugdrecht gebouwd dient te worden. Ze hoopt ook dat dit gerealiseerd wordt in een nieuwe maatschappij waar veel 'anders' zal zijn... (inspraak enz...) en waar een humaniserende criminologie mogelijk wordt...

1. Algemeen gezien

Als *status questionis* van wat thans leeft in criminologische middens aan actuele problematiek rond de jeugdige zijn rechtpositie enerzijds, en zijn bescherming anderzijds, gaat het om een waardevol overzicht. Uitvoerig wordt verwezen naar andere, ook buitenlandse bronnen, onderlinge verbanden worden onderlijnd en eigen visie naar voren gebracht.

Maar het is m.i. geen 'summa' geworden. Het kon ook niet. De auteur is zich daarvan zelf bewust. Het is wel een weergave geworden van een moment in een lang (denk) proces.

De tijd voor een afgerond geheel – voor een evenwichtige nieuwe visie, is niet rijp. Dit is een evidentie, en daarvoor zijn veel redenen. Er is o.m. het feit dat de criminologie, in feite een strafwetenschap (zie pag. 4-95 e.a.) toch wel heel sterk aan uitbreiding van haar terrein heeft moeten doen om een anti-strafwet als deze van 1965 in haar aandachts- en studiesfeer onder te brengen. Staan we nog voor een criminologisch onderwerp, als de wetgever het alleen en bijna uitsluitend heeft over het belang van de jeugdige en over hulpverlening, aan in nood verkerenden enz... – terwijl de delinquentie, op enkele artikelen na, erin geabsorbeerd wordt? Het uitgangspunt voor de studie van zulk een wet moet dus radicaal omgekeerd worden: *het wordt de minderjarige zelf* niet alleen de jeugdige in zijn deviante en/of delinquente aspecten. Minderjarigheid zou alleen 'een middel zijn om datgene toe te laten, wat nodig' 'is – en eigen – om het groeiproces (in zijn zeer diverse fasen) adequaat te' 'laten verlopen'.

Die minderjarigheid dient benaderd te worden vanuit verschillende invalshoeken, elk met zijn eigen doelstelling en terminologie. Het wordt dus een zaak van multi-disciplinaire aanpak wil men tot een geheel komen. Nu grasduint iedere discipline maar al te veel op de boorden van de andere, inpalmend wat haar nuttig lijkt (recht, criminologie, sociologie, gedragswetenschappen, ethiek, filosofie enz...) zonder echte wederzijdse inbreng en uitwisseling.

Maar is de eenmakende wet van 1965 eigenlijk geen obstakel voor een vernieuwend situeren van de minderjarige in de samenleving? Wekt de wet geen illusie los dat een overkoepelend jeugdrecht wel te verwezenlijken is? Op te merken valt dat er in de nieuwe rechtsgids van Prof. Dillemans wel tien verschillende 'rechten' weerhouden worden, maar nog altijd geen jeugdrecht. Is het niet meer conform de actuele tendens – aanvaard en gestimuleerd door de auteur – de jongere gelijk te stellen of minstens gewoon te behandelen als de anderen, maar volgens zijn eigenheid en in ieder domein van het maatschappelijk leven? Wellicht komt er nooit een jeugdrecht, zeker geen jeugd-code.

Zou de zaak van de jongeren niet meer gediend zijn indien het specifieke

dat nodig is 'in het belang van het menselijk groeiproces', ingeschakeld wordt in ieder afzonderlijk recht (civielrecht, handelsrecht, enz...) en sociologisch in ieder onderdeel van de samenleving? Dat is dan meteen eerder een argument voor het opdelen van hulpverlening (bescherming -en strafrecht) en voor de visie: 'handelingsbekwaam tenzij'.

En dan finaal: Hoewel het boek terugvalt op een 'herbonden en hervonden bestaan', gaat het heel sterk in op de discussies rond de emancipatorische tendenzen van de tweede helft van onze twintigste eeuw.

Om tot een verantwoordde '*summa*' te komen, moeten we eerst aan het kruispunt van de wegen, waar (zoals prof. Verhack in '*Geen zachte hand*' het stelt), men voldoende afstand genomen heeft om te kunnen nagaan: 'wat hebben we gewonnen en wat hebben we verloren'.

Emancipatie is een evolutief element. Het jeugdrecht kan er door geïnspireerd worden, maar de basis zelf ligt dieper. M.i. is emancipatie geen voldoende bindmiddel om uiteindelijk het fundament te worden van nieuw jeugdrecht. Het dient wel ingecalculiseerd. Je moet er als het ware ook eerst 'overheen'. Het is nog niet voldoende onderkend in al zijn gevolgen, niet voldoende geassimileerd of tot evenwicht gekomen. Dan eerst zal men een eindpunt bereiken.

2. *Praktisch gezien*

Het is onmogelijk inhoudelijk op alle stellingen van de auteur in te gaan. We voelen er ons ten andere niet bevoegd voor. Wel interesseren ons enige *praktische gevolgtrekkingen* van haar bedenkingen.

We merken op dat in het benaderen van het probleem eenzelfde methodiek herhaaldelijk opvalt. De auteur neemt graag extreme stellingen tot de hare ('volledige bekwaamheid, tenzij'), om terug te vallen op de middenpositie van getrapte meerderjarigheid: volledige strafwaardigheid, zoals de volwassene, maar terugvallend op termijnen (leeftijden), speciale straffen en mogelijk speciale rechtcolleges; in de gerechtelijke hulpverlening, die ze aanvaardt, met eerbiediging van bepaalde beginselen- subsidiariteit enz., terugvallend op het zo gesmaadde begrip van 'noodsituatie'; vertoevend in de hogere regionen van 'het anders' zien, ook van de nieuwe toekomst, om dan maar veilig naar de lus te grijpen van het hervonden, beter herbonden bestaan... enz.

Het komt ons voor dat prof. De Bock die zich nergens vreemd wil voelen, zich in alle theorie en ideologie, hoe extreem ook soms geformuleerd, met wetenschappelijke nieuwsgierigheid inleeft en uiteindelijk via een evenwichtige reflex tot een oplossing komt waarbij ze ofwel het extreme met een zekere opluchting verlaat ofwel omkleedt met zoveel voorwaarden dat ook de vorser die van veiliger premissen vertrekt er zich voor een deel kan in terug vinden.

Mijn bedenkingen dan als practicus over dat vernieuwd jeugdrecht of beter over de richtlijnen en voorstellen ervan (hoofdstuk IV).

1. We leven in een tijd waarin de handelingsbekwaamheid en vrijheid van de jongeren een dagelijkse realiteit is. Hoe ze verwoorden, m.a.w. hoe ze in de wet vastleggen? Akkoord met het uiteindelijk voorstel om terug te vallen op een balansevenwicht ouders-minderjarige, waarbij onder de 12 jaar het volledig gezag

aan de ouders komt. Boven deze leeftijd zijn scharnierpunten misschien zelfs niet nodig. Zou een algemene verwijzing naar redelijkheid en billijkheid (zie Zwitsers model) niet kunnen volstaan. Dergelijke algemene begrippen zijn in burgerlijk recht minder gevaarlijk en het zal de civilist die het ook moet hebben van rechtspraak en rechtsleer, minder afschrikken dan alle vast omliggende trapleeftijden.

De wenselijkheid van een tussenkomst van de ouders hangt inderdaad niet alleen af van de leeftijd maar ook van het belang van de te ondernemen handeling. Een adolescent is meer geroepen tot belangrijke beslissingen dan het kind... Algemene begrippen laten ook de aanpassing toe van de psychologische rijpheid. M.i. doet men er best aan om een regeling van handelingsbekwaamheid en verantwoordelijkheid, uitsluitend te zien als een civielrechterlijke regeling van basisverhoudingen tussen adolescent, gezin, ouders en ook derden. Hulpverlening en strafrecht zijn andere aspecten. Analoge redeneringen op deze gebieden kunnen gemaakt worden; zou een misdrijf een vermoeden van handelingsonbekwaamheid, onvolwassenheid... kunnen wettigen?

Zeer belangrijk komt het ons voor een betere rechtspositie van de minderjarigen te steunen waarbij het belang van de adolescent evident is en hij, wegens de procedurele modaliteiten (b.v. inzake echtscheiding, huwelijkstoestemming, inzake maatregelen ten aanzien van de ouders enz...), thans buiten de zaak gehouden wordt.

De mogelijkheden om bepaalde twistpunten tussen ouders en aankomende jongeren voor een burgerlijke rechtsinstantie te brengen – op zichzelf belangrijk – zal een daling van beschermingsmaatregelen mede brengen, beweert de auteur en met haar nogal wat anderen. Maar dit is m.i. meer dan twijfelachtig. De conflictsituaties die beschermingsmaatregelen meebrengen, vinden hun oorsprong in een algemene stress-situatie en gedeterioreerde onderlinge verhoudingen die een begeleiding of verwijdering uit het milieu – veelal onder begeleiding – meebrengen. Het gaat dus om hulpverlening. Wil men heel de conflictsituatie ouders-minderjarige civiel houden, dan komt de vraag of de procureur ook niet moet kunnen inleiden, of minstens of niet dikwijls op hem beroep zal gedaan worden om de uitvoering van de beslissing te waarborgen – als de uitvoering al mogelijk is. We zijn voorstander van een mogelijke civiele procedure maar de incidenties en modaliteiten ervan zijn me nog verre van duidelijk. De procureur een belangrijke rol laten spelen brengt ons wellicht opnieuw dicht bij de jeugdbescherming.

2. De jeugdbescherming. Inderdaad, waarom in de *sociale* jeugdbescherming de noodsituatie weerhouden? Beter praat men over serviceverlening of over voorzieningen op vrijwillige basis. De gerechtelijke tussenkomst kan dan wel op basis van de noodsituatie gestoeld zijn, doch met eerbiediging van het subsidiairiteits- en het doelmatigheidsbeginsel.

Daarenboven moeten niet de rechtbank, maar de hulpverleningsdiensten voor de eigenlijke begeleiding en behandeling zorgen (zegt de auteur tussen haakjes). In grote lijnen menen we dat de auteur het bij het rechte eind heeft. Het blijft een delikaat probleem voorzeker: persoonlijk opteren we voor een visie die de onmiddellijke en continue beïnvloeding laat gaan langs eerste of tweedelijnsdiensten. Onze vaste afgevaardigden (de dienst zou beter gestructureerd

moeten zijn) zouden een controlerende, soms superviserende, soms coördinerende rol kunnen vervullen, zonder hen daarom volledig een directe impact op de jongeren en het gezin te ontzeggen, vooral niet in de initiale fase. Sommige jeugdrechters hebben wellicht neiging om nog te veel in te grijpen op de programmering van de hulpverlening enz...

Anderzijds kan een van de voordelen van de gerechtelijke tussenkomsten liggen in de niet te versmaden invloed van de jeugdrechter, wanneer deze eenmaal vertrouwd is met het specifiek probleem en zo mogelijk met ouders en jongere, en intermitterend kan tussenkomen om de begeleiding weer op gang te helpen enz... Allemaal kwestie van evenwicht en gezond verstand. Men kent nu eenmaal alle systemen: van volledig opsplitsen tussen (gerechtelijke) beslissingen en uitvoering (b.v. Canada) en het volledig samen gaan. In dat laatste geval zijn de verhaalmiddelen belangrijk.

De auteur doet een voorstel om de maatregelen – van hulpverlening – tot een zeer eenvoudige indeling te herleiden, met als gevolg dat een toezicht alleen in het kader van een opvoedingsbijstand aan het gezin kan doorgaan (vergelijk eigenaardig genoeg gelijkaardige redenering in het voorontwerp-Gol). We menen dat hier geen rekening gehouden wordt met het doelmatigheidsbeginsel. Menig ouder, opgeroepen om zich opvoedingsbijstand te horen opleggen, zal zich psychologisch sterk verongelijkt voelen als hij met een maatregel bedacht wordt, die via zijn reeds verminderde gezaguitoefening (zie hoger) beoogt een 'begeleiding in te stellen' t.a.v. een jongere. Het voorstel van de auteur gaat m.i. maar op voor jongeren onder de twaalf of hoogstens onder de veertien jaar.

In deze tijd van 'onmacht, ja abdicatie van sommige ouders, en ieder geval van versnelde zelfstandigheid van de jongeren, is het afschaffen van individuele maatregelen van hulpverlening (los van ouders) slechts een aanwakkering van de wilde emancipatie.

3. En dan de kwestie van de jeugddelinquentie (handelingsverantwoordelijkheid). Naar mijn bescheiden mening, ontkoppelt men best beide begrippen (zie ook hierboven). Jeugddelinquentie heeft m.i. weinig of niets te zien met handelingsbekwaamheid en zijn correlatieve verantwoordelijkheid, maar veel met het oordeel des onderscheids. Wanneer dit er is, dient de maatschappij haar rol op te nemen en de jongere ter verantwoording te roepen, doch uit respect voor zijn groeikansen dient dit op een geëigende wijze te geschieden. Kan dit tot verantwoording roepen, en het eventueel opvolgend sanctioneren, samengaan met hulpverleningsmaatregelen? We zouden zeggen – en de auteur lijkt ook grotendeels die mening toegedaan – dat er geen sprake kan zijn van straffen, maar alleen van hulpverlening, zolang men onder de 12 à 14 jaar blijft. Voor de ouderen ligt het ingewikkelder.

De oplossing van de wetgever van '65 (geen straffen, maar maatregelen, die soms als straffen overkomen of aangevoeld worden) kan verwarrend overkomen, minstens bij mensen die houden van logische gedachtengang, een systeem, enz...

Maar hoe komt het bij de ouders en de minderjarigen zelf aan? Het samenvallen van de bescherming (zorg-hulpverlening) met het tot verantwoording roepen en sanctioneren komt voort uit de bekommernis om aan de tussenkomst

prioritair een opvoedend en probleemoplossend karakter te geven, omwille van de jeugdige leeftijd van de dader.

Zeker, we menen dat het voor een vader verwarrend kan aandoen als hij bij de jeugdrechter komt met een probleemkind of met een familiaal moeilijke situatie en te horen krijgt dat voor hem de zelfde maatregelen gelden als voor een jeugdige delinquent en zijn ouders. Maar dit houdt natuurlijk de vraag in welke verwachtingen men heeft nopens de rol van de jeugdrechter. Voor jeugdige delinquenten is ook een sanctie, een korte observatie een alternatieve sanctie of toezicht slechts aanvaardbaar, als zij zelf en hun ouders de overtuiging hebben dat de rechter hen een stuk wil vooruithelpen: dus helpen in het in handen houden van hun zoon, het verbeteren van zijn gedrag, het onderkennen van de gezinselementen die het gedrag beïnvloeden enz...

Waarschijnlijk zal ik de auteur met deze enkele bedenkingen niet afbrengen van haar vaste overtuiging dat hulp en straf uiteen moeten gehouden worden... Doch welke oplossing men ook neemt, er zullen steeds neveneffecten zijn. Scheiding van hulp en straf impliceert ook gescheiden rechtbanken. Net zoals in Nederland, waar dezelfde kinderrechter, beschikkend over deels dezelfde maatregelen, werkend met steeds dezelfde instellingen, het gevaar loopt het opvoedend karakter van elke straf te veronachtzamen.

Waar zitten we dan: in het strafrecht of toch weer in de hulpverlening? Opsplitsen zal in ieder geval enige voorstudie vergen, en ... het doorbreekt een basisoptie van de wet van 65...

3. Bij wijze van besluit

Nou, daar laten we het dan maar bij... niet zonder, bij wijze van besluit, de auteur te danken voor die ruimtevaart... Het is voor iemand die het genot kent enig risico te willen lopen aanlokkelijk de dingen eens op hun kop te zetten... maar toch heeft dat wat professor De Bock in de rubriek nopens het herbonden bestaan zegt, ons meer geboeid: via het machts-element naar het compromis van 'vrijheid en orde'. Individuele emancipatie (één ander woord voor 'bevrijding') dient, ondergeschikt te worden aan sociale emancipatie ... Tot nader order blijft de mens voor mij de maat van alle dingen... ook al is hij te onvolmaakt om het eindpunt te kunnen zijn. Over het gevaar heen van de ene dictatuur (van de ene generatie op de andere) met de andere te verwisselen naar de kansen van een ware democratie in de vorm van horizontale verhoudingen, minstens samenspraak, het palabermodel, de groene draad... tot contradictie van het afgeven van macht om dan weer machtig te worden (daarvoor kwamen koningen knielen). De verwachting dat de mens geroepen is om zichzelf te overstijgen: de jongere en de oudere...

En dan is het de tijd voor Nathalie; want te veel is te veel. Maar voor de auteur zelf, en nu ook voor de lezer, weet ik dat dit een belangrijk boek is: geen eindpunt, maar we zijn toch een stuk op weg ...

Wanneer ik tien jaar geleden mijn eerste stappen zette in de jeugdbescherming, was een artikel van Prof. G. De Bock (Sociaal onaangepaste jeugd, een proeve tot planwetenschappelijke benadering, *Intermediair*, 1974, novembernummer, p. 7 en 23-25) een eerste leidraad, die op dat moment zeker een kritische en wel-doordachte visie naar voor bracht. Verder heb ik het voorrecht gehad in deze 10 jaar regelmatig met haar van gedachten te wisselen, waarin vooral opviel dat zij, ondanks een genuanceerde kijk naar het huidige jeugdbeschermingsstelsel, steeds gedurfde standpunten innam t.a.v. de jongerenrechtenbeweging.

Wanneer Prof. De Bock op het Kortrijkse colloquium over Rechten en Plichten van Jeugdigen aankondigde in haar, voor mij wat difuse, bijdrage dat zij een boek ging schrijven over haar bevindingen binnen de jeugdbescherming wekte dat heel wat verwachtingen op.

Na herhaalde lectuur van het boek moet ik echter, zij het met enige schroom, vaststellen dat het boek de gestelde verwachtingen niet helemaal inlost, meer nog dat zelfs enige ontgoocheling blijft hangen.

De voornaamste reden hiervoor is dat de standpunten die de auteur regelmatig innam t.a.v. de rechtenbeweging te veel genuanceerd werden zodat het 'groene model' (het palabermmodel) dat zij naar voor brengt, voor mij eerder een grijze kleur meekrijgt.

De beginstelling van het zoeken 'naar een (vernieuwd) jeugdrecht' laat aan duidelijkheid niets te wensen over: 'Dat jeugdigen handelingsbekwaam zijn, tenzij waar het nodig blijkt voor hen te handelen. Niet de bekwaamheid, maar de situaties van dit "tenzij" moeten dan gemotiveerd worden' (p. 81).

In plaats van deze stelling operationeel te maken en de mogelijke nuances en moeilijkheden aan te duiden, verliest de auteur zich blijkbaar in de pro's en contra's, zodat de uitgangstelling zelf op de helling komt te staan.

Een typerend voorbeeld lijkt mij de conclusie bij de discussie over het belang van de biologische afstamming: 'Ik hou het er maar op dat kinderen, die in liefde verwekt en ontvangen worden, en wiens leven gewenst is de beste kansen op geluk hebben' (p. 84). Een waarheid als een koe, maar weinig fundamenteel.

Uiteindelijk komt de auteur terug op de uitgangstelling en staat het model van de getrapte meerderjarigheid (o.a. uitgewerkt door Doek en Slagter) voor.

Nog moeilijker te volgen wordt het wanneer de auteur de veelbesproken knelpunten binnen de jeugdbescherming aansnijdt: nl. het maatregelenrecht en de kind-in-gevaar notie. Alhoewel we kunnen inkomen in de argumentatie om de kind-in-gevaar notie te weerhouden, gaat de auteur ons inziens te weinig in op de nadelen die aan dit stelsel verbonden zijn. We zien inderdaad niet in dat het interventionisme op basis van dit artikel zal verminderen met de voor mij vage toevoeging: 'dat andere mogelijkheden van hulpverlening zijn uitgeput of de situatie zodanig acuut is dat, in afwachting van een geschikte oplossing, een voorlopige maatregel noodzakelijk is' (p. 92).

Daarenboven gaat de auteur niet in op de huidige nadelen van de maatregelen die zij blijft voorstaan: nl. opvoedingsbijstand en toevertrouwen van de minderjarigen aan een geschikte persoon of inrichting.

Wel voelen wij ons aangesproken door de stellingen over de strafvaardig-

heid en de deelname in het geding van de minderjarigen. Hier is de richting duidelijk aangegeven, alhoewel de operationalisering nog niet aan bod komt.

Tenslotte willen wij zeker niet onvermeld laten dat het eerste deel ons een uitstekende analyse geeft over de on-rechtspositie van de minderjarigen. Vooral de vergelijkingen met het buitenland geven hier een aanzet tot reflectie over onze wetgeving. De vele zijdelingse verwijzingen naar auteurs en stromingen zullen het echter niet altijd eenvoudig maken voor de leek deze analyse volledig te volgen.

'Overheen Jeugd en Recht' is voor mij een boek dat zeker een bijdrage heeft in het hernieuwde denken over de jeugdbescherming, maar probeert te veel te zigzaggen tussen de verschillende opinies en standpunten door, waardoor de eigen richting soms verloren gaat.

L. Walgrave, hoogleraar jeugdcriminologie: de vraag naar verduidelijking over wat te verwachten is, wanneer we 'overheen jeugd en recht' zullen zijn.

Vóór het boek van Gerda De Bock (eindelijk) verscheen, had ik reeds de gelegenheid gehad er met haar meermaals over te discussiëren.

De bekoring is dan ook groot om deze commentaar te kruiden met een aantal inside-jokes, maar dat kan niet. Het moet ook leesbaar blijven voor wie niet tot de kleine kern behoort van de vaste deelnemers, sprekers, synthesiseerders, voorzitters, bijdragers op talrijke studiedagen, colloquia, werkgroepen, congressen die betrekking hebben op Jeugdrecht, - bescherming, - zorg, - criminologie, kortom de jeugdbescherming en haar randgebieden.

In die kleine kern is Gerda De Bock één van de meest gezaghebbende figuren. Zowel haar formele bijdragen op de bijeenkomsten, als haar deelname aan de informele discussies in de rand lokten dan ook grote verwachtingen uit t.a.v. het boek.

Het verschijnen van '*Overheen Jeugd en Recht*' is daarom hoe dan ook een gebeurtenis in het jeugdbeschermingswereldje. Niet alleen omwille van het gezag van de auteur, maar ook omdat het de eerste uitgebreide kritische studie is van het globale rechtsstatuut van Belgische minderjarigen en omdat systematisch wordt nagedacht over een jeugdrechtmodel als fundament van maatschappelijke bejegening i.p.v. het thans dominerende jeugdbeschermingsmodel.

Belangrijk daarbij zijn de standpunten van De Bock dat de minderjarige thans over geen rechten beschikt (tenzij deze die anderen voor hem willen opnemen); dat de beschermingsratio erg dubbelzinnig is, en een 'haast supersonische' doorbraak inhoudt van een aantal grenzen die de gerechtelijke zekerheden moeten waarborgen (alhoewel bescherming niet helemaal kan weggedacht worden). Haar fundamentele voorkeur gaat naar de 'totale handelingsbekwaamheid, tenzij...' van jeugdigen. (De Bock opteert - voorlopig? - voor het systeem van trapsgewijze rechtentoekenning, en doet dat om strategische redenen).

Zij speelt daarmee in op een aantal overtuigingen en discussiethemata die erg actueel zijn, maar vult deze aan met erg veel en gedetailleerd juridisch materiaal. Zij treedt in discussie met anderen die op dat terrein hebben gepubliceerd. In het kader van deze boekbespreking kan ik hier niet verder op in gaan. Ikzelf heb o.m. het gevoel dat de commentaren die De Bock op mijn standpunten heeft eerder aanvullingen dan wel echte verschilpunten zijn, en soms ook wel op een

misverstand berusten (maar dat wordt bij een volgende studiedag wel uitgesproken).

Het belangrijkste deel van De Bock's werk ligt m.i. echter in haar 'bij wijze van besluit', dat komt na: 'Wie kinderen niet "au sérieux" wil nemen hoeft dit ook niet te doen met de tamelijke speculatieve overwegingen die nu volgen. Voor deze volwassen lezer is mijn boek hier af' (citaat, p. 113).

Daaruit blijkt inderdaad De Bock's overtuiging dat 'overheen jeugd en recht' heel wat meer en dieper steekt dan een herschikken van wettelijke regelen. Uiteindelijk moeten wij naar een andere samenleving waarin gelijkwaardigheid ook een cultureel en sociaal-psychologisch beleefd beginsel is en waarin – eventuele – macht ten dienste staat van het streven naar 'maximaal geluk voor een maximaal aantal mensen' (cit. De Beccaria, p. 122).

De Bock droomt van een utopie waarin de informele sociale controle en conflictoplossing weer haar volle kans krijgt. Daartoe is een zeer gedecentraliseerde machtsstructuur nodig met actieve participatie van alle conflictbetrokkenen. In navolging van Mc Clintock spreekt zij van het 'groene model', in navolging van Mulish spreekt zij van 'palavermodel' en verwijst zij naar Bianchi, daarbij hoogstwaarschijnlijk doelend op wat hij het 'assensus-model' heeft genoemd.

M.i. is De Bock's 'ruimtevaart in een zeppelin' tegelijk een waagstuk en toch ook te voorzichtig. Het is een waagstuk omdat het uitwerken van elke utopie steeds een erg kwetsbare bezigheid is. Deze zeppelin kan zeer gemakkelijk neergehaald worden door de zgn. 'realistische' criminologen die niet verder denken dan de pseudo-veiligheid van de geprestructureerde waarnemingen; zo'n ruimtevaart wordt al snel verboden als nutteloos gefilosofeer door juristen voor wie alleen dat wat in een reglement kan bepaald worden recht van bestaan heeft.

Maar wie echt in de creatieve kracht van een utopie gelooft kan zich enigszins tekort gedaan voelen. De Bock's laatste deel is als een uitnodiging tot de dans, waarbij dan de muziek wordt stilgelegd.

Het palavermodel kan meer oproepen dan werd gedaan. Een echte palaver veronderstelt een cultuur van gelijkwaardigheid, een instelling van luisterbereidheid en een grote communicatievaardigheid. Dat betekent dus reeds een hele stap vooruit in de richting van emancipatie. Maar dat betekent meteen ook een andere maatschappij-ideologie, waarin de economisch renderende arbeid in een concurrerende context niet meer essentieel is. Over al deze implicaties had ik graag wat meer gelezen.

Er zijn reeds experimenten gebeurd met dergelijke palavermodellen, en dat zowel in de specifieke criminologische sfeer (zie b.v. de vrijplaatsen in Kopenhagen of Amsterdam), als in de meer algemeen-maatschappelijke sferen (zie meerdere alternatieve leefgemeenschappen). Daar zijn toch lessen uit te trekken.

Tenslotte kom ik steeds meer tot de overtuiging dat denken aan verandering meteen ook de verplichting oproept tot denken aan veranderingsstrategieën. Wie a zegt moet ook b zeggen.

Het werk van De Bock is toch een belangrijke aanwinst: een grondige juridische kritiek van de jeugdbescherming die tot nu toe nl. vanuit gedragswetenschappelijk standpunt werd aangevat; en een gezagvolle geloofsbelijdenis die een aanmoediging betekent voor al wie op zoek is naar een utopisch referentiekader dat richting moet geven aan geëngageerd beleid, praktijk of onderzoek.